

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ «ΣΤΕΝΑ ΚΑΙ ΕΚΒΟΛΕΣ ΑΧΕΡΟΝΤΑ» ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ

Κωστάρα, Αικατερίνη^{1,*} & Γεωργιάδης Θεόδωρος²

¹*Υποψήφια Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Βιολογίας, Τομέας Βιολογίας Φυτών, Πάτρα 26 500, Ελλάδα Email: kkostara@upatras.gr*

²*Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Βιολογίας, Τομέας Βιολογίας Φυτών, GR 26 500 Πάτρα, Ελλάδα*

Περίληψη

Η διατήρηση της φύσης μέσω της δημιουργίας προστατευόμενων περιοχών έχει θεσμοθετηθεί στην Ελλάδα εδώ και πολλά χρόνια. Με τη δημιουργία του Οικολογικού Δικτύου NATURA 2000 επιδιώκεται να διατηρηθούν οι οικότοποι και τα είδη της αυτοφυούς χλωρίδας και της άγριας πανίδας στην επιθυμητή κατάσταση διατήρησης. Οι προστατευόμενες περιοχές περικλείουν ότι πιο σημαντικό διαθέτει σήμερα η Ελληνική φύση σε τοπία, οικοτόπους και είδη, αλλά και πολύτιμα στοιχεία της ιστορίας και της πολιτισμικής μας κληρονομιάς. Η ελκυστικότητα των φυσικών και πολιτιστικών πόρων μίας περιοχής σε συνδυασμό με την επιτακτική ανάγκη για προστασία και ανάδειξη του φυσικού πλούτου που την διακρίνει, απαιτεί την υιοθέτηση ενός πολυσύνθετου και πολυεπίπεδου αναπτυξιακού σχεδιασμού, με απώτερο στόχο να επιτευχθεί η στενή σύνδεση της προστασίας με την αιφορική χρήση των φυσικών πόρων της περιοχής, ώστε να αναπτυχθούν δραστηριότητες όπως η αναψυχή και ο τουρισμός.

Στα πλαίσια αυτής της εργασίας εξετάζονται οι προστατευόμενες περιοχές « Στενά και Εκβολές του ποταμού Αχέροντα», που ανήκουν στο δίκτυο NATURA 2000 και αποτελούν πόλους συγκέντρωσης των επισκεπτών στην ευρύτερη περιοχή. Πραγματοποιήθηκε έρευνα με τη βοήθεια ενός κατάλληλα διαμορφωμένου ερωτηματολογίου, που εξετάζει τα ατομικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών, τα μέρη που επισκέφτηκαν και το χρόνο παραμονής τους στην περιοχή, τις δραστηριότητες που αυτοί ασκούν κατά την επίσκεψή τους, καθώς και τις απόψεις και παρατηρήσεις τους για όσα η περιοχή προσφέρει.

Από την ανάλυση και επεξεργασία των απαντήσεων που δόθηκαν, προκύπτει ένα χρήσιμο πληροφοριακό υπόβαθρο, για την παρούσα κατάσταση που επικρατεί στην περιοχή, με απώτερο σκοπό την αναβάθμιση της συγκεκριμένης περιοχής και την επίτευξη μιας ορθολογικής και αποτελεσματικής διαχείρισης, προσανατολισμένης στις απαιτήσεις των επισκεπτών της. Επισημαίνονται οι ανάγκες για περαιτέρω έργα, η βελτίωση της ποιότητας των υπαρχουσών εγκαταστάσεων και υποδομών, καθώς επίσης και των παρεχόμενων υπηρεσιών έτσι ώστε, να γίνουν πιο ελκυστικές στους επισκέπτες της περιοχής.

Abstract

The conservation of the nature, as far as the national legislation is concerned, the declaration of protected areas, in various categories of protection, was based up on law. According to the existing legislation a remarkable area of the Greek territory has been included in the European Ecological Network Natura 2000. The main aim is to promote the conservation of nature taking into account economic, social, cultural and regional requirements. These basic elements of ecological importance, characterize sites which are visited by more and more people in order to recreate and experience the nature. The tendency for promotion of natural and cultural landscapes requires a qualifying management.

Generally, it can be said that visitors must be controlled otherwise tourism cannot be sustainable. In this case study, researching Protection Areas “Stena and Ekvoles of Acheron River” that belong into the Net Natura 2000 and are the main attraction areas for the visitors are examined. A recent research has been carried out and an appropriate questionnaire has been used as a tool. In this research the personal information’s visitors, places that these people visited in the protection area, time which is spent in the area, the activities and also their views and observations for everything the whole area offers, have been examined. From the analysis and process of the answers that had been given, it occurs that useful information for the present situation in the area aims to the development of this specific area and the development of an effective management, orientated to the demands of the visitors. More actions for

the development of the quality are needed as well as of the provided services, so as these areas will be more attractive to the visitors.

(Λέξεις Κλειδιά:) Οικοτουρισμός, Διαχείριση επισκεπτών, Προστατευόμενες περιοχές
(Key words:) Ecotourism, Visitors management, protected areas)

1. Εισαγωγή

Οι προστατευόμενες περιοχές εντάσσονται στους στόχους της ευρωπαϊκής πολιτικής για το περιβάλλον. Η αναγκαιότητα για διατήρηση του περιβάλλοντος στις ζώνες αυτές είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς το περιβάλλον πέρα από στοιχείο φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί και το κύριο παράγοντα για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της περιοχής.

Η περιοχή μελέτης έχει καταγραφεί στο έργο των οικοτόπων NATURA 2000 στην Ελλάδα με την ονομασία «Στενά και Εκβολές Αχέροντα» και τον κωδικό GR 2140001 (SCI). Είναι προφανές ότι λόγω του χαρακτήρα της και των ιδιαίτερων περιβαλλοντικών και πολιτιστικών της αξιών, η περιοχή παρουσιάζει τις βέλτιστες αναπτυξιακές δυνατότητες στον τομέα των ήπιων μορφών τουρισμού.

Στην περιοχή μελέτης, σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία, η ζήτηση για αναψυχή δεν είναι γνωστή και η οργάνωσή της, για να δεχτεί δραστηριότητες αναψυχής, περιορίζεται σε βασικά έργα υποδομής. Σημειώνεται όμως ότι ήδη παρατηρείται μια σχετική κίνηση στην περιοχή, η οποία αναμένεται να αυξηθεί μελλοντικά. Η τάση αυτή είναι σκόπιμο να υποστηριχθεί με τον σχεδιασμό ενός συστήματος διαχείρισης της κίνησης των επισκεπτών με σκοπό την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων από της δραστηριότητες αναψυχής που διεξάγονται εντός της προστατευόμενης περιοχής.

2. Δεδομένα και μεθοδολογία

Στην συγκεκριμένη έρευνα, επιλέχθηκε να χρησιμοποιηθεί η μέθοδος της εκτίμησης παραμέτρων πληθυσμού από ένα τυχαίο δείγμα. Η δειγματοληπτική αυτή έρευνα αφορούσε την προαιρετική συμπλήρωση από επισκέπτες της περιοχής, κατά τη διάρκεια παραμονής τους σε αυτήν, ενός ειδικά διαμορφωμένου ερωτηματολογίου, το οποίο θεωρείται το πιο κατάλληλο μέσο συλλογής δεδομένων. Οι απαντήσεις των ερωτώμενων μετατρέπονται σε δείκτες των φαινομένων που ερευνώνται, με σκοπό την στατιστική τους επεξεργασία και την κατάδειξη εμπειρικών γενικεύσεων. Η μέθοδος δεν είναι ουδέτερο μέσο που απλώς ανασύρει και προβάλλει την κοινωνική πραγματικότητα, αντίθετα σε όλα τα στάδια εφαρμογής της στηρίζεται σε παραδοχές απαραίτητες για τη διεξαγωγή έγκυρων συμπερασμάτων (Κυριαζή 2002).

Ο προσδιορισμός του κατάλληλου μεγέθους δείγματος έγινε με τη βοήθεια του τύπου (Καλαματιανού, 1999)

$$n = \frac{z^2 * p * (1-p)}{a^2}$$

Πρέπει να υπολογιστεί το n, δηλαδή πόσο μεγάλο δείγμα θα πρέπει να μελετηθεί, έτσι ώστε να εκτιμηθεί η σωστή τιμή του πληθυσμού που ακολουθεί οικοτουριστικά προγράμματα. Το επιθυμητό είναι οι εκτιμήσεις που θα γίνουν να βρίσκονται σε απόσταση το πολύ 0,05 από την πραγματική τιμή και αυτό να μπορεί να ισχυριστεί με εμπιστοσύνη 95%. Από παρόμοιες μελέτες είναι γνωστό ότι περίπου το 20% του πληθυσμού συμφωνούν με τον οικοτουρισμό (Gossling, 1999).

Από τα δεδομένα έχουμε $z = 1,96$, $p = 0,20$ και $a = 0,05$.

Επομένως με την εφαρμογή του παραπάνω τύπου, το ζητούμενο μέγεθος του δείγματος είναι ίσο με 245 ερωτηματολόγια περίπου.

Συλλέχθηκαν συνολικά 250 έγκυρα ερωτηματολόγια, τα περισσότερα από τα οποία συμπληρώθηκαν παρουσία του ερευνητή με τη μορφή αυτοσυμπληρούμενων ερωτηματολογίων.

Η συλλογή διήρκεσε περίπου οκτώ (8) μήνες και διεξήχθη κατά το χρονικό διάστημα Απρίλιος – Οκτώβρης 2008. Τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν στους επισκέπτες σε πόλους συγκέντρωσης εντός της προστατευόμενης περιοχής.

Ως εργαλείο για τον προσεκτικό σχεδιασμό της διαχείρισης των επισκεπτών χρησιμοποιείται ένα κατάλληλα διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο. Με βάση αυτό διερευνώνται τα εξής χαρακτηριστικά:

- Τα ατομικά στοιχεία των επισκεπτών της περιοχής όπως φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, μόνιμος τόπος κατοικίας και επίπεδο εκπαίδευσης

- Οι προτιμήσεις τους σχετικά με τη διαμόρφωση, τα μέρη που έχουν επισκεφθεί και τις δραστηριότητες που διεξάγουν κατά την επίσκεψή τους.
- Η εξοικείωση και η αντίληψη τους για την περιοχή με ερωτήσεις που αφορούν τη συχνότητα επίσκεψής τους, τη γνώση τους για την περιοχή και την πρόθεση τους να συμβάλουν οικονομικά στη διαχείριση της.

- Η αξιολόγηση της τουριστικής εμπειρίας τους και οι προτάσεις τους για τη βελτίωσή της.

Στην αρχική απόφαση για τον σχεδιασμό του ερωτηματολογίου περιλαμβάνεται και η απόφαση για την κατάλληλη μορφή των ερωτήσεων. Συγκεκριμένα οι ερωτήσεις 1-18 έχουν κλειστή μορφή με απαντήσεις προκαθορισμένες.

Στη 19 ερώτηση εφαρμόζεται η τεχνική της κλίμακας κατατάξεως (Likert scales). Στον τύπο αυτό ο ερωτώμενος καλείται να εκφράσει το βαθμό που συμφωνεί ή διαφωνεί με τα θέματα που διατυπώνονται στο ερωτηματολόγιο. Η κλίμακα παρουσιάζεται γραφικά ως ευθεία γραμμή με σταθερές διαιρέσεις. Οι κατηγορίες που προσδιορίζονται είναι συνολικά πέντε. Η ενδιάμεση κατηγορία αντιπροσωπεύει την ουδέτερη θέση. Η πρώτη κλίμακα αντιστοιχεί στη θέση «πολύ λίγο» ενώ η πέμπτη κλίμακα στην θέση «πάρα πολύ». Η μέθοδος της κλίμακας του Likert, επιλέχθηκε διότι αφενός εξασφαλίζει ισόβαθμη αξιοπιστία, αφετέρου διαθέτει τα λιγότερα μειονεκτήματα σε σύγκριση με τις υπόλοιπες τεχνικές του είδους (Παπαπανάγου 2006).

3. Αποτελέσματα

3.1 Γενικά χαρακτηριστικά επισκεπτών

Από το δείγμα του πληθυσμού που εξετάζεται (Πίνακας 1.) προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό αποτελείται από άνδρες (58,3%). Εξετάζοντας την ηλικία του δείγματος των επισκεπτών, το μεγαλύτερο 84,4% των ερωτώμενων αποτελείται από νεαρά άτομα και άτομα μέσης ηλικίας (10-40 ετών) γεγονός που ενισχύει την άποψη ότι στην εποχή μας τα νεαρά άτομα ενδιαφέρονται περισσότερο για το περιβάλλον και αναζητούν εμπειρίες από εξορμήσεις στη φύση και την άμεση επαφή τους με αυτήν. Σύμφωνα με έρευνες η ύπαρξη μικρών παιδιών σε ένα παντρεμένο ζευγάρι λειτουργεί μάλλον αποτρεπτικά για τουρισμό στην περιοχή μελέτης. Σε αυτό συμβάλει το προφίλ της περιοχής που δεν ενδείκνυται για οικογένειες με μικρά παιδιά καθώς διανύονται μακρινές και περιπετειώδεις αποστάσεις (Τσάρτας, 1996). Από τα στοιχεία της έρευνας προκύπτει ότι, οι επισκέπτες περιοχών με έντονο περιβαλλοντικό ενδιαφέρον, οι οικοτουρίστες όπως συνηθίζονται να αποκαλούνται, είναι άτομα με υψηλή μόρφωση και επιπλέον ότι, οι συμμετέχοντες, στην πλειονότητά τους, έχουν καλύτερη πληροφόρηση και μεγαλύτερη ευαισθησία πάνω στα περιβαλλοντικά ζητήματα.

Πίνακας 1: Χαρακτηριστικά του δείγματος

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ	%
Φύλο (Άνδρες)	58,3
Ηλικία (10-40 ετών)	84,4
Οικογενειακή κατάσταση (ανύπαντροι)	57,3
Περιοχή προέλευσης (Αθήνα - Θεσσαλονίκη)	43,6
Εκπαίδευση (ΑΕΙ - ΤΕΙ)	34,9

3.2 Εξοικείωση και αντίληψη των επισκεπτών με την περιοχή

Όπως προκύπτει από την έρευνα το μεγαλύτερο ποσοστό, 56,9% των ερωτηθέντων, δηλώνει ότι έχει επισκεφθεί ξανά την περιοχή στο παρελθόν. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία (90,4%), οι ερωτηθέντες δήλωσαν ότι επιθυμούν να επισκεφθούν ξανά την περιοχή στο μέλλον. Όσον αφορά αν γνώριζαν για την περιοχή, οι απαντήσεις δείχνουν ότι το 72,0% γνώριζε για το μοναδικό φυσικό περιβάλλον της περιοχής και ήταν αρκετά ενημερωμένο γι' αυτό. Εξετάζοντας όσα προαναφέρθηκαν για το εάν οι επισκέπτες ήταν ενημερωμένοι για την περιοχή και σε συνδυασμό με την αμέσως επόμενη ερώτηση ποιες είναι δηλαδή οι πηγές ενημέρωσης τους, προκύπτει ότι από όσους ήταν πληροφορημένοι για την περιοχή περίπου 72% γνώριζαν για αυτήν από φίλους και γνωστούς ενώ το ποσοστό που ενημερώθηκε από το διαδίκτυο, τα ΜΜΕ αγγίζει το 25,2%.

3.3 Προτιμήσεις των επισκεπτών σχετικά με τη διαμόρφωση, τα μέρη και τις δραστηριότητες που ασκούν κατά την επίσκεψή τους.

Στην ερώτηση που τέθηκε στους επισκέπτες σχετικά με το ποια εποχή του έτους θα ήθελαν να επισκεφτούν την περιοχή το μεγαλύτερο ποσοστό 59,9% απάντησε το καλοκαίρι. Σχετικά με το τόπο και χρόνο διαμονής τους οι απαντήσεις που δόθηκαν από τους ερωτηθέντες, δείχνουν ότι μόνο ένα ποσοστό της τάξης του 39% επιλέγει να μείνει σε κάποιο κατάλυμα των νομών Πρέβεζας και

Θεσπρωτίας ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό 61% δήλωσαν ότι κατά την παραμονή τους στην περιοχή διέμεναν «αλλού». Αυτό μας οδηγεί στα εξής συμπεράσματα: ή διαθέτουν κάποιο εξοχικό σπίτι στην περιοχή ή φιλοξενήθηκαν εκεί. Επίσης ένα πολύ μικρό ποσοστό αυτών μπορεί να επέλεξε την κατασκήνωση κάτι που δεν συνηθίζεται τόσο στην περιοχή. Επίσης το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών που συμμετείχαν στην έρευνα, 78,4%, φαίνεται να μένει στην περιοχή πάνω από τρεις ημέρες. Ένα ποσοστό της τάξης του 14,7% επισκέπτεται την περιοχή αυθημερόν.

Πίνακας 2: Μέρη που επισκεφθήκατε

	Πηγές Αχέροντα	Σκάλα Τζαβέλαινας	Σούλι	Νεκρομαντεία της Εφύρας	Εκβολές Αχέροντα/ Αμμουδιά	Καλοδίκι	Ζάλογγο
Ποσοστιαία συχνότητα %	98,2	39,0	39,9	66,5	70,2	17,4	51,8

Όσον αφορά τα μέρη που επισκεφθήκαν κατά την παραμονή τους στην περιοχή ο πιο διαδεδομένος προορισμός στις επιλογές των τουριστών είναι οι Πηγές του Αχέροντα σε ποσοστό 98,2%, ακολουθούν οι Εκβολές του Αχέροντα σε ποσοστό 70,2% και ο αρχαιολογικός χώρος του Νεκρομαντείου της Εφύρας με ποσοστό 66,5% των ερωτηθέντων να τον επισκέπτονται. Το μνημείο του Ζαλόγγου παρόλο που συνδέεται άμεσα με την ιστορία της περιοχής δέχεται μικρότερο ποσοστό επισκεπτών. Το επισκέφτηκε το 51,8% των τουριστών. Οι παραπάνω περιοχές αποτελούν πόλους έλξης για τους επισκέπτες της περιοχής. Αυτό οφείλεται στην προβολή των προαναφερθέντων πόλων προς τους επισκέπτες σε συνδυασμό με την ευκολία προσέγγισης, λόγω της καλής οδικής σύνδεσης αυτών σε σύγκριση με τις πιο δυσπρόσιτες περιοχές (όπως είναι π.χ. η Σκάλα της Τζαβέλαινας και το Σούλι). Είναι γεγονός ότι οι περισσότερο επισκέψιμες περιοχές είναι αυτές με την καλύτερη προσβασιμότητα, ακόμη και μέσα στα όρια της προστατευόμενης περιοχής (Dumont et al. 2005). Σε παρόμοια επίπεδα επισκεψιμότητας κυμαίνονται, το Σούλι, με 39,9%, και η Σκάλα της Τζαβέλαινας, με 39%, προορισμοί που είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι, με αποτέλεσμα, ο ενδιαφερόμενος να έχει τη δυνατότητα να τους επισκεφθεί παράλληλα αν ακολουθήσει το μονοπάτι. Αντίθετα ο υγροβιότοπος του Καλοδικίου αποτελεί προστατευόμενη περιοχή που βρίσκεται πολύ κοντά στην περιοχή μελέτης και σε απόσταση μόλις 10 km από τις Εκβολές, φαίνεται να μην προτιμάται ιδιαίτερα από τους συμμετέχοντες (με ποσοστό που την επισκέπτονται 17,4%), κυρίως διότι στερείται προβολής και διάδοσης στο ευρύτερο κοινό. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι ένα σημαντικό μέρος των επισκεπτών στην περιοχή, σε ποσοστό 17,4 είναι μαθητές. Από αυτούς η πλειοψηφία, το 76,9%, παρακολουθούν προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με κάποιο θέμα που αφορά την περιοχή.

Πίνακας 3: Σκοπός επίσκεψης & δραστηριότητες

Ξεκούραση	63,3 %
Πεζοπορία	27,1 %
Αναψυχή	65,1 %
Κολύμβηση	29,8 %
Φωτογράφιση – Βιντεοσκόπηση	39,9 %
Επιστημονική έρευνα	5,0 %
Παρατήρηση φυσικού περιβάλλοντος	52,8 %
Επίσκεψη ιστορικών αρχαιολογικών χώρων	40,8 %
Εκπαίδευση	24,3 %
Εργασία	12,4 %
Αθλητισμός (ποδηλασία, ραφτινγκ, ιππασία κ.α.)	9,6 %
Ψάρεμα	6,9 %
Κυνήγι	6,0 %
Παραδοσιακές εκδηλώσεις	14,7 %

Εξετάζοντας την άποψη των επισκεπτών για την κατάσταση του διατήρησης φυσικού περιβάλλοντος η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (74,8%) πιστεύει ότι το μοναδικό φυσικό περιβάλλον της περιοχής έχει υποστεί ελάχιστες επιδράσεις που δεν είναι ανεπανόρθωτες.

Πίνακας 4: Κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος σύμφωνα με τους επισκέπτες

Διατηρείται ανέπαφο	5,5%
Έχει υποστεί ελάχιστες επιδράσεις	38,1%
Έχει υποστεί μετρίου βαθμού επιδράσεις	36,7%
Καταστρέφεται	19,7%

3.4 Αξιολόγηση της τουριστικής εμπειρίας των επισκεπτών και προτάσεις βελτίωσης.

Προκειμένου να εξαχθεί ο βαθμός ικανοποίησης των επισκεπτών αξιολογούνται συγκεκριμένες παράμετροι, που αποτελούν σημεία αναφοράς των τουριστικών προορισμών που μελετώνται. Η αξιολόγηση αυτή έγινε σύμφωνα με την πενταβάθμια κλίμακα μέτρησης στάσεων του Likert.

Πιο συγκεκριμένα, κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, οι επισκέπτες κλήθηκαν να τοποθετηθούν στο βαθμό που έμειναν ικανοποιημένοι 1 (πολύ λίγο) έως το 5 (πάρα πολύ) στους εξής παράγοντες:

1. ομορφιά του φυσικού περιβάλλοντος
2. οδικό δίκτυο πρόσβασης και πινακίδες
3. διάνοιξη και σήμανση μονοπατιών
4. υποδομές διαμονής και εστίασης
5. ξενάγηση και πληροφόρηση
6. εύκολη πρόσβαση στους αρχαιολογικούς χώρους και τα ιστορικά μνημεία
7. δυνατότητα εναλλακτικών αθλητικών δραστηριοτήτων
8. ελκυστικότητα νερών για κολύμβηση
9. συνθήκες φύλαξης και προστασίας

Στα πλαίσια της καλύτερης αξιοποίησης των στοιχείων που συγκεντρώθηκαν από την αξιολόγηση των εννέα παραγόντων, με απώτερο σκοπό την εξαγωγή των τελικών μας συμπερασμάτων που σχετίζονται με τη συνολική εκτίμηση των συμμετεχόντων απέναντι στους τουριστικούς προορισμούς που επισκέφθηκαν, ορίσαμε ως δείκτη ικανοποίησης του επισκέπτη, το μέσο όρο της βαθμολογίας που έδωσε στους παραπάνω παράγοντες και ως συνολική ικανοποίηση, η οποία ουσιαστικά αναφέρεται στην ικανοποίηση των προσδοκιών του από την περιοχή, το μέσο όρο του παραπάνω δείκτη. Έτσι, θεωρήσαμε ότι στις περιπτώσεις που η τιμή του δείκτη συνολικής ικανοποίησης είναι πάνω από 3,50, η περιοχή, σε γενικές γραμμές, ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες του, όταν η τιμή του δείκτη κυμαίνεται από 3,50 έως 2,50, ο βαθμός ικανοποίησης αξιολογείται ως μέτριος, ενώ με τιμή μικρότερη από 2,50, εκτιμούμε ότι η περιοχή δεν ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες των ερωτηθέντων. Από τη διαδικασία αυτή, προκύπτει ότι η συνολική ικανοποίηση του δείγματος, σε κλίμακα από 1 έως 5, είναι 2,91 και συνεπώς χαρακτηρίζεται μέτρια.

Πίνακας 5: Ο βαθμός ικανοποίησης των επισκεπτών για κάθε παράγοντα ξεχωριστά σύμφωνα με την πενταβάθμια κλίμακα μέτρησης στάσεων του Likert.

Παράγοντας	Μεσος όρος ικανοποίησης επισκεπτών
Ομορφιά φυσικού περιβάλλοντος	4,61
Οδικό δίκτυο πρόσβασης και πινακίδες	2,56
Διάνοιξη και σήμανση μονοπατιών	2,49
Υποδομές διαμονής και εστίασης	3,05
Ξενάγηση και πληροφόρηση	2,73
Ευκολη πρόσβαση σε αρχαιολογικούς χώρους και ιστορικά μνημεία	3,02
Δυνατότητα αθλητικών δραστηριοτήτων	2,85
Ελκυστικότητα ακτών και νερών για κολύμβηση	3,85
Συνθήκες φύλαξης και προστασίας της περιοχής	2,39

4. Συμπεράσματα

Από την έρευνα που διεξήχθη προκύπτει ότι στην περιοχή παρατηρείται μεγάλη προσέλευση επισκεπτών κατά τους θερινούς μήνες, με δυνατότητα ανάπτυξης περιορισμένων δραστηριοτήτων. Στη τάση αυτή συμβάλουν κυρίως η ελλιπής προβολή της περιοχής, η μη διάνοιξη και σήμανση

μονοπατιών, η απουσία ξενάγησης, η υποτυπώδης πληροφόρηση και κυρίως η μικρής κλίμακας επενδύσεις και χρηματοδοτήσεις. Το αποτέλεσμα όλων αυτών των παραμέτρων ήταν η περιοχή να ανταποκριθεί μέτρια στις προσδοκίες των επισκεπτών.

Απο την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι στην περιοχή κρίνεται αναγκαίο να επιλεγούν και να εφαρμοστούν κατάλληλες στρατηγικές διαχείρισης για την επίτευξη της προστασίας και ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος των περιοχών, την διαφύλαξη της ιστορικής & πολιτιστικής τους κληρονομιάς, τον εμπλουτισμό της τουριστικής εμπειρίας των επισκεπτών, την επιμήκυνση της τουριστική περίοδος και ορθότερη κατανομή των επισκεπτών καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Βιβλιογραφία

Άρθρο σε περιοδικό:

Dumont B., Roovers P. and Gulinck H. (2005). Estimation of off-track visits in a nature reserve: a case study in central Belgium. *Landscape and urban planning* Vol.71: 311-321.

Gossling S. (1999). Ecotourism: a means to safeguard biodiversity and ecosystem functions: *Ecological Economics* Vol. 29: 303-320.

Βιβλίο:

Κυριαζή Ν., 2002: Η Κοινωνιολογική Έρευνα, κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών. - ΑθENA, Ελληνικά Γράμματα,.

Καλαματιανού Α. 1999: Κοινωνική Στατιστική, Μέθοδοι Μονοδιάστατης Ανάλυσης, Το Οικονομικό Αθήνα.

Παπαπανάγου Ε. 2006: Ανάπτυξη εκαπιδευτικού υλικού Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και αξιολόγησή του στην ευαισθητοποίηση - αλλαγή στάσεων σε διάφορες ομάδες μαθητών. Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Βιολογίας Πανεπιστήμιο Πατρών. - Πάτρα, 2006.

Τσάρτας Π., 1996: Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον τουρισμό - ΑθENA: Εξάντας.